

Hazırlayan : Abdulkhakim KOCİN

GEVREKZÂDE HASAN EFENDİ

Karanlık Çağ olarak tabir edilen Orta Çağ'ın sonlarından itibaren Batılı bilim adamları, Doğu bilim tarihinin hemen hemen bütün klâsik eserlerini, başta Latince ve İbranice olmak üzere kendi dillerine çevirip, üzerlerinde yeni araştırmalar yaparak bir bilim tarihi meydana getirirken, Doğu dünyası XIV. yüzyıldan itibaren kendi bilim mirasından maalesef mahrum kaldı. Bu sebeple de, son iki yüz yıldır sürekli olarak Batı'nın siyasi ve ekonomik istilasına uğradı. Oryantalistlerin ve onları takip eden yazarların konuya subjektif bakmaları sonucu, Doğu bilim adamlarının ortaya koydukları bilimsel teori ve buluşların birçoğunun, bugünkü modern bilimin temeli olduğu, birçoğunun da günümüzde hâlâ geçerliliğini koruduğu unutuldu. Özellikle ilk önceleri Anadolu'da, daha sonra büyüyüp gelişerek üç kitada, köklü bir uygarlık kurmuş olan atalarımız, sadece savaşmasını bilen, dolayısıyla kültür ve bilimin kıymetini anlamayan bir millet olarak tanıtıldı. Bu tür yanlış tanıtım ve yanlış bilgilendirmeler, her çağda ve az çok her millette görülebileceğinden, burada üzerinde uzun uzun durmaya gerek yok; ancak, bunların tekrarlanmaması için objektif ve mükemmel bir bilim tarihinin yazılması gerekiyor. Bu da, başta Millî Kütüphane olmak üzere, diğer kütüphanelerde henüz elyazması halde bulunan sayısız eserden, hiç olmazsa önemli bilim adamlarımızın orijinal nitelikli eserlerinin dikkatle incelenip, gün ışığına çıkarılmasıyla mümkün olur ki, her ay bu köşede ele aldığımız önemli bilim adamlarımızdan birinin hayatı, çalışmaları ve eserleri hakkında kısa da olsa bilgi verişimiz, araştırmacılarımızın yukarıda belirttiğimiz anlamda bir bilim tarihinin yazılabilmesi için ön çalışmaya başlamalarını, gençlerimizi bu konudaki çalışmalarına özendiren, kendilerine güven duygusunu sağlamayı amaçlamaktadır. Böyle bir ön çalışmada, orijinal nitelikli eserleriyle dikkatleri çeken ve bu sayıda konu ettiğimiz Gevrekzâde Hasan Efendi de, öncelikle incelenip, gün ışığına çıkarılması gereken önemli bilim adamlarımızdan biridir.

HAYATI

18. yüzyıl sonları ile 19. yüzyılın ilk başlarında yaşayan bu ünlü tıp bilgininin doğum tarihi bilinmiyor. Babası, tıp bilginlerden İstanbullu Abdullah Efendi'dir. Öğrenim yaşına geldiğinde, çağının geleneğine uyarak, önce medresede dinî bilgilerini tamamladı; ardından, İbn-i Sina'nın "Kanun" adlı eserinin mütercimi Mustafa Efendi ile damadı İsmail Efendi ve yine dönemin ünlü hekimlerinden Müneccimbaşızâde Mehmet Emin Efendi'den tıp bilimini öğrendi. Öğrenimini tamamladıktan sonra, Süleymaniye Medresesi'nde tıp müderrisliğinde bulundu. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı'nda ordu başhekimliğine atandı. 1786 tarihinde, Padişah'ın Başhekimî ünvanına layık görüldü. 1801'de İstanbul'da vefat ederek, Eyüp'te Şerifzâde Mehmet Molla'nın kabrinin civarına defnedildi.

BİLME HİZMETLERİ

Doğu kültürü ve dilbilim konularında da derin bir bilgiye sahip olan Gevrekzâde, akciğer ve bilhassa cüzzam(lepra) hastalıkları hakkında verdiği bilgilerle tıp bilimine oldukça önemli katkılarda bulundu. Tıp konusunda yazdığı "Düstürü'l-Amel fi Tedbiri's-Sihhat ve'l-İlel", "ed-Düretü'l-Mensuriyye fi Tercemeti'l-Mensuriyye" adlı eserlerinin yanında, yine bu konuda yazdığı "Neticetü'l-Fikriyye fi Tedbiri'l-Veladetü'l-Bikriyye" adlı, gebelik, çocuk hastalıkları ve çocuk bakımından söz eden kitabı, çocuk ve kadın hastalıkları konusunda Türkçe yazılmış önemli bir kitaptır.

Bunlardan başka isimleri tespit edilen ve kütüphane raflarında okuyucusunu bekleyen diğer önemli eserleri ise şunlardır:

"Müneccetü'l-Taun ve'l-Veba" (Musevî doktor İlyas Abram'dan çeviri) "Nikris Risalesi", "Sırru'l-Esrar" (Aristo'dan çeviri), "Mürşidü'l-Etibba fi Terceme-i İspagerya" (Doktor Peraklyos'tan çeviri), "Menâkib-i Mevlânâ", "Terceme-i Risale-i Ledünniyye-i Gazali".

SİZ OLSAYDINIZ

(Satranc Dünyası'ndaki soruların çözümü.)

Çözüm I: 1.Vxf7! Kxf7 2.Kxf7 Şh8 3.e6 Şg8 4.Kg7 Şf8 5.Kf Ff5 [5..Şe8 6.Kg8 Fh8 7.Kxf8 Şe7 8.Kf7 Şd6 9.Kxc7 Beyaz üstün] 6.Kxg6 Ff6 7.Kxf6 Şe8 8.Kxf5 Vd6 [8..Vc6 9.Fc5] 9.Kd5 Vc6 10.Kxh6 Kc7 11.Kh8 Şe7 12.Kh7 Şe8 13.Kxc7 Vxc7 14.Ff6 kazanır [Ribeirö-Olafsson, Groningen 1986].

Çözüm II: 1..Kxg2! 2.Şxg2 Fd5 3.Şh2 Fe5 4.Fg3 Fxg3 5.Şg1 [5.Şxg3 Vg5 6.Şh2 (6.Şf2 Vg2) 6..Ve5 7.Şg1 Vg3 mat] 5..Vg5 kazanır [Epischin-Oll, Tallin 1986].

Çözüm III: 1.Kf3! Axf5 2.Kxf5! gxf5 3.Kc7! [Güzel bir tuzak: 3..Vxc7 4.Fxf5 mat] 3..e5 4.Vh4! [4.Kxd7 exd4 5.Ff5 Şg7 6.Fxd4 Şh6 7.Kxd6 Beyaz üstün] 4..Vxc7 [4..Vd8 5.Fxf5 Şg7 6.Vxh5 (7.Vg6 tehdidi ile) 6..Af6 7.Vh6 Şg8 8.Fg5! Vxc7 9.Fxf6 ve mat] 5.Fxf5 Şg7 6.Vg5 Şh8 7.Vxh5 Şg7 8.Fh6 kazanır [Kare Kristenses-Börge Petersen, Arhus 1986].